

KANDIDATUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
AKADEMIN FÖR BIBLIOTEK, INFORMATION, PEDAGOGIK OCH IT
2018

På vilket sätt framställs skolbiblioteket?

En studie av två fackliga tidskrifter med fokus på
skolbibliotekets innehåll och funktion

ANNI AGÉLII

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

© Anni Agélii

Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

Svensk titel: På vilket sätt framställs skolbiblioteket? En studie av två fackliga tidskrifter med fokus på skolbibliotekets innehåll och funktion

Engelsk titel: In what way is the School Library presented? Focusing on the content and function of school libraries in two union magazine journals.

Författare: Agélii, Anni

Färdigställt: 2018

Abstract:

School libraries have been included in the School Law since July 2011. However despite the law there are no clear descriptions of what a school library must contain or how it should be used as a learning resource in schools. Significant factors for the successful pedagogical function of a school library, is cooperation between the school librarian and the teaching staff. Support from the school management and local administrative documents that define the school library's role are also important for establishing a solid school library.

The aim of this bachelor thesis is to examine in what way school libraries are presented in two union magazine journals for school professionals, by using discourse analysis as a theoretical foundation and as a method. Six main types of discourses appeared which relates to the content and function of school libraries.

According to the fundamental principles of discourse analysis the texts from the magazines are to be considered as a social construction of reality rather than a genuine description of the school libraries. Furthermore, this essay contains an interpretation of the language found in the texts selected from the magazines.

Several of the six discourse types confer with the image of school libraries as found within the Library and Information Science research field. Surprisingly, there is very little to be found with regard to the school library and its role in the digitizing of schools. Similarly there are very few concrete examples illustrating how the school library and the school librarian work in practice.

Nyckelord: Skolbibliotek, Skolbibliotekarier, Bibliotekspedagoger, Diskurser

Innehåll

1 Inledning	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Problemformulering	2
1.3 Syfte och frågeställningar	3
1.4 Avgränsningar	3
2 Tidigare forskning och övrig litteratur	3
3 Teori och Metod	6
3.1 Diskursanalys	7
3.1.1 Diskursanalysens nyckelpremisser.....	7
3.2 Diskursteori och språket.....	8
3.2.1 Diskursanalys och diskursteori som metod.....	9
3.3 Metod	10
3.4 Material	10
3.4.1 Tidskrifterna i urvalet.....	10
3.4.2 Insamlingsmetod	11
3.4.3 Analysmetod	11
4 Resultat och analys.....	11
4.1 Diskurser som går att urskilja	11
4.1.1 Professionell Pedagogisk resurs.....	12
4.1.2 Det tillgängliga skolbiblioteket.....	14
4.1.3 Skolbiblioteket och styrdokument	16
4.1.4 Skolbiblioteket som en kostnad	17
4.1.5 Skolbiblioteket i samverkan.....	19
4.1.6 Skolbibliotekets betydelse för eleverna	20
5 Slutdiskussion	22
6 Förslag till vidare forskning	25
7 Referenslista.....	26
Bilaga 1	28

1 Inledning

Under andra hälften av 2018 kommer ett förtydligande i skollagen träda i kraft som stärker skolbibliotekens roll i skolan och undervisningen. Varje skolas rektor kommer att ansvara för att skolbiblioteksverksamheten integreras i undervisningen med fokus på elevernas språkliga förmåga samt digitala kompetens.

Såväl nationellt som internationellt finns dokumenterad forskning kring skolbiblioteket och skolbibliotekarien samt dess positiva inverkan på elevernas lärande och måluppfyllelse. Trots de många fördelar som undersökningarna påvisar finns det fortfarande stor utvecklingspotential vad gäller samarbetet mellan bibliotekarierna och lärare i skolan. Eftersom tidigare forskning inom området bedrivits främst inom B & I (Biblioteks- och informationsvetenskap) anser jag att det andra perspektivet det vill säga skolans perspektiv är både nödvändigt och intressant att utforska. De forskningsresultat som redan finns är viktiga och har varit nödvändiga för skolbiblioteksutvecklingen men för att utvecklingen ska bli mer komplex är det nödvändigt att även se skolbiblioteksverksamheten ur elevens, lärarens och skolledarens perspektiv.

1.1 Bakgrund

Skolbiblioteket skall vara en del av den utbildning som svenska grundskoleelever genomgår. Det framgår av skollagen (Skollagen 2010:800) som togs i bruk 1 juli 2011. Utöver skollagen styrs skolbibliotekets verksamhet av bibliotekslagen (Bibliotekslagen 2013:801) där skolbiblioteken, precis som alla offentligt finansierade bibliotek, bör ha en verksamhet som är utformad kring bibliotekslagens grundpelare: Det demokratiska samhällets utveckling genom att verka för kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning, främja litteraturens ställning och även främja intresset för bland annat bildning och utbildning. I enlighet med bibliotekslagen skall biblioteken ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna, personer med annat modersmål än svenska samt personer med funktionsnedsättning (Bibliotekslagen 2013:801:2 §, 4 § och 5 §).

Trots att skolbiblioteket är lagstadgat finns fortfarande tveksamheter kring vad själva verksamheten ska innefatta. Det finns inga allmänna riktlinjer för vad som kännetecknar ett skolbibliotek. Inte heller finns några bindande riktlinjer kring bemanningen av skolbiblioteket. Dock bör poängteras att en utveckling skett i och med revideringen av skollagen som träder i kraft 1 juli 2018. Likaså är Skolverkets kompetensutveckling kopplad till digital kompetens ett sätt att synliggöra skolbibliotekariens roll och en möjlighet för skolbibliotekarien att bidra med sin kunskap.

Skolbiblioteksforskningen är viktig på så vis att den dels kan påvisa och befästa bibliotekets roll och relevans i skolan dels synliggöra skolbiblioteket som en del av bibliotekets roll i samhället. Att vidga perspektiven och se bortom redan kända texter inom det egna ämnesområdet tror jag kan vara intressant och det är därför jag väljer att titta närmare på texter som egentligen riktar sig till en annan målgrupp än min egen, det vill säga yrkesutövare inom skolbiblioteksväsendet.

Under bokmässan 2017 lyssnade jag till ett seminarium där Louise Limberg, senior professor i biblioteks- och informationsvetenskap, tydligt förde fram sin ståndpunkt kring skolbibliotekariens roll i skolan. Hon poängterade vikten av att bibliotekarien arbetar strategiskt samt växlar perspektiv och ser sin verksamhet från t.ex. en skolledares synsätt.

1.2 Problemformulering

Skolinspektionen är den statliga myndighet som utövar kontroll och tillsyn på landets skolor. Skolinspektionens tolkning gällande skollagen är en av flera riktlinjer som i praktiken fungera som stöd för skolbiblioteksverksamheten (Skolinspektionen, 2017). Lagen samt tolkningen av lagen är ett sätt att befästa och stärka skolbibliotekens existens men säger ingenting om hur skolbiblioteket uppfattas av de tilltänkta användarna: skolpersonal, elever och skolledare. Därför skulle det vara intressant att försöka identifiera synsätt som kommer från den praktiska verksamheten i skolan. Jag kommer att granska ett urval av texter där mottagarna i första hand inte är bibliotekarier utan pedagoger eller skolledare och där majoriteten jobbar inom skolan.

Jag är medveten om att min förförståelse och redan etablerade uppfattningar om vad ett skolbibliotek kan vara är såväl en nackdel som en fördel i sammanhanget. Språket är en viktig del av hur vi omfattar vår omvärld och det är även genom språket och olika berättelser som vi påverkar och är medskapare av den bild vi har av vår verklighet. Genom att skriva den här uppsatsen så blir även jag en del av de diskurser jag synliggör genom min text.

Det är relevant att studera i vilka sammanhang skolbiblioteket synliggörs eftersom de befinner sig på en arena som domineras av en helt annan profession än den egna. Brante (2015) pekar på de sociala och kognitiva dimensioner som går att koppla till olika professioner. Bibliotekarier och lärare har sin utgång i likvärdiga kunskapskällor eller det Brante (2015) benämner som kognitiva dimensioner. Utifrån de sociala dimensionerna skiljer de sig något då bibliotekarier enligt Hansson & Wisselgren (2018) saknar ”En infrastruktur för kontinuerlig kompetensutveckling” (s. 296). Lärare är en av de yrkeskategorier som i första hand utför arbetet på egen hand eller i samarbete med andra lärare (Brante, 2015). När de själva får ange vilka konflikter som uppstår så är det i första hand med överordnande eller till de stödfunktioner som finns i skolan såsom till exempel sjuksköterskor, kuratorer och fritidspedager. Därtill räknar jag även bibliotekarier. Konflikt skall i detta sammanhang inte ses som ett uttryck som är motsatsen till samarbete. Det behöver alltså inte betyda oenighet utan snarare intressekonflikter eller situationer som uppstår om parterna t.ex. har olika kunskapskällor som utgångspunkt, när de går in i ett samarbete (Brante, 2015).

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med min uppsats är att synliggöra skolbibliotekets funktion och verksamhet sett ur ett skolrelaterat perspektiv.

De frågor jag kommer att besvara är:

På vilket eller vilka sätt synliggörs skolbiblioteket som funktion och dess verksamhet i de fackliga tidningarna?

Har införandet av skolbiblioteket i skollagen haft någon inverkan på texterna i urvalet?

1.4 Avgränsningar

I min undersökning har jag valt att studera texter i två tidskrifter mellan 2007-2016. Jag har bedömt att det är relevant period då skolbiblioteken skrevs in i skollagen som började gälla 1 juli 2011. Den angivna tidsperioden ger mig möjlighet att studera texter som skrivits innan skollagen var ett faktum, under tiden som införandet i skollagen var en aktuell fråga men innan beslut tagits, samt tiden efter införandet i skollagen.

Den senare perioden har möjliggjort för mig att resonera kring förändringen i skollagen, och om den har haft någon inverkan på texterna. Dock kan jag endast peka på förändringar utifrån de texter jag har att förhålla mig till, men inte helt besvara frågan, då även yttre faktorer som inte synliggörs i texterna kan ha påverkat förändringarna. Vidare så har texterna i mitt urval inte haft som huvudsyfte att beskriva eventuella förändringar, vilket i sin tur kan medföra att sådana aspekter uteslutits i texterna.

Jag har valt att inte resonera kring lagändringen som träder i kraft 1 juli 2018. Jag anser att lagändringen inte påverkar resultatet av min analys eftersom texterna i mitt urval avser tidsperioden 2007 - 2016.

2 Tidigare forskning och övrig litteratur

Cecilia Gärdén (2017) har i samband med en utredning om en nationell biblioteksstrategi fått i uppdrag att göra en forskningsöversikt med fokus på skolbibliotek. "Skolbibliotekets roll för elevers lärande: en forsknings- och kunskapsöversikt år 2010-2015" är en omfattande genomgång av skolbiblioteksforskning under tidsperioden 2010 – 2015 i Sverige och utomlands. I flera av undersökningarna och rapporterna som studerats kan förekomsten av hänvisningar till material före 2010 finnas.

I texten finns hänvisningar till forskning som styrker skolbibliotekets inverkan på elevers skolresultat. Samtidigt påpekar Gärdén (2017) vikten av att förhålla sig källkritisk till undersökningarna då utfallet varierar beroende på hur den faktiska skolbiblioteksverksamheten ser ut i de verksamheter man ställer frågan till lärare och elever. Välorganiserade verksamheter med utbildad personal som samarbetar med lärarna tenderar att få ett mer positivt resultat än verksamheter med motsatta förutsättningar. Likaså visar undersökningarna att såväl elever

som pedagoger har svårt att uttrycka sig kring verksamheter kopplade till skolbiblioteket eller skolbibliotekarien.

Gärdéns slutsatser är värdefulla och bekräftar mycket av den kunskap som redan finns om skolbibliotek. Huvudpunkterna som hon tar upp berör samverkan mellan bibliotekarierna och lärarna i skolan, skolledningens avgörande roll för skolbiblioteksverksamheten, lärarna är dåligt insatta i vad skolbiblioteket är och kan vara, skolbibliotekets roll för elevernas läsning och det faktum att arbetet med informationskompetens får stå tillbaka då läsfrämjande arbete till största del prioriteras. Till sist även det faktum att bibliotekariens kunskap och utbildning påverkar skolbibliotekets inriktning.

Som en del av den nationella biblioteksutredningen skriver Pålsson (2017) ett kapitel med rubriken ”Skolbiblioteken. En lagerlokal eller pedagogisk resurs?”. Flera viktiga frågor gällande skolbibliotek tas upp som till exempel vilken roll och funktion skolbiblioteken kan komma att få.

Blickar man utanför Sverige så pågår sedan flera år en diskussion kring vilka utmaningar skolan och undervisningen har att ta ställning till vad gäller teknisk utveckling och snabba förändringar. Det handlar om det som pågår just nu men även vad som kommer att möta kommande generationer. Forskare har identifierat tre teman där olika kunskapsområden ryms och som spelar stor roll för vad lärare behöver hantera i sin undervisning. Kort sagt benämner man det som ”Att veta”, ”Att handla” och ”Att värdera” (s. 249). Går man lite djupare konstateras att egentligen har vår syn på kunskap och vad vi behöver veta inte förändrats, utan snarare behöver vi lära oss på vilket vis vi ska ta till oss kunskaper i en ständigt föränderlig tillvaro och omvärld.

Olika riktlinjer och ramverk har tagits fram där ibland 21st Century Skills och EU:s åtta nyckelkompetenser för ett livslångt lärande. För skolan och undervisningen är det vi idag benämner som MIK (Medie- och informationskunnighet) högst aktuellt. MIK-kunskaper anses som nödvändiga för att vi ska kunna fungera och agera som medborgare i ett demokratiskt samhälle. Det är dock sällan som skolbiblioteket kopplas samman, internationellt sett, med skolutveckling och digitalisering. Med fokus på skolbibliotek och i samstämmighet med ovan nämnda riktlinjer och nyckelkompetenser så publicerade IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions) riktlinjer för skolbibliotek. En svensk översättning finns tillgänglig sedan 2017 (Biblioteksforeningen, 2015).

I Pålssons (2017) text ges exempel på utmärkelser som konkretiserar och tydliggör vad ett bra skolbibliotek innefattar. Utmärkelser som *Årets skolbibliotek* och *Skolbibliotek i världsklass* är exempel på sådana. Skolledningens engagemang i skolbibliotekets utveckling är av stor vikt. Likaså den roll skolbiblioteket har vad gäller arbetet med elevers läsförmåga och MIK. Skolbiblioteket som en del av den pedagogiska undervisningen och skolans pedagogiska vision är bland annat sådant som lyfts fram. Dessa kriterier stämmer även överens med de satsningar man gjort i bland annat Linköping där de så kallade *Fokusbiblioteken* inrättats. Särskilda utbildningsinsatser görs även på flera av landets högskolor och universitet för att stärka samarbetet mellan lärare och bibliotekarierna i skolan men också fördjupa kunskaper inom områden såsom språkutveckling och MIK.

I ”Det svenska skolbibliotekslandskapet: Styrning, institutioner och intressenter” som ingår i forskningsöversikten *”Skolbibliotekets roller i förändrade landskap: en forskningsantologi”* tar forskaren Louise Limberg tillsammans med Anna Hampson Lundh (2013) upp flera aspekter angående skolbiblioteket och skolbibliotekariens roll. Bland annat hur viktigt det är att komma ihåg att skolbiblioteken ”... är politiskt styrda organisationer. Deras verksamhet regleras av styrdokument och politiska beslut, både nationellt och på lokal nivå” (s. 45). Problematiken kring skolbibliotekets dubbla identiteter belyses. Det finns två intresseområden för skolbiblioteket, dels som en del av skolan och dess verksamhet och dels som en slags kulturinstitution placerad inom skolan. Många texter som Hampson Lundh & Limberg (2013) redogör för, berör avsaknaden av en tydlighet vad skolbiblioteket är och skall definieras som. Vilka riktlinjer skall gälla och vem ska egentligen bemanna skolbiblioteken? Lärare eller bibliotekarier? Vidare uttrycker författarna att det är arbetet som sker lokalt som formar och utvecklar den lokala verksamheten och därmed är det inte möjligt att ha en allmängiltig definition av vad ett skolbibliotek är. Hampson Lund & Limberg (2013) uttrycker även att mer forskning behövs ur ett elevperspektiv och som undersöker elevernas syn på skolbiblioteket och på vilket sätt de borde utvecklas.

I ”Bortom förlägenheten: Bibliotekariens pedagogiska roll i utveckling” beskriver bibliotekarierna Tove Lorentzon & Ulla-Britt Oscarsson (2015) sina yrkesroller och på vilket vis de har utvecklats över tid. De belyser de faktum att den tekniska utvecklingen har haft en positiv inverkan på bibliotekariens funktion och de ser även hur fokus i deras undervisning har flyttats från källorna och hanteringen av databaser till att mer handla om själva sökprocessen och hantverket att söka information (s. 172). De tar upp det faktum att de ser flera beröringspunkter med lärarna men även den osäkerhet som kan infinna sig när många, som inte är insatta i bibliotekariens yrkesroll, ofta ifrågasätter det pedagogiska inslag som bibliotekarier själva anser sig ha. Viktigt med gemensamma fortbildningar för bibliotekarier och lärare för att synliggöra de olika yrkesrollernas likheter och olikheter.

Ett liknande resonemang finns i Sofia Malmbergs & Teo Granérs (2014), ”Bibliotekarien som medpedagog eller: varför sitter det ingen i lånedisken?” där författarna menar att bibliotekarien och IKT-pedagogen behöver hitta ett gemensamt förhållningssätt för att på bästa vis kunna utnyttja bådadas kompetenser. I sin text uttrycker de även inställningen att biblioteket i första hand ska ses som en funktion snarare än en fysisk plats. Deras text fokuserar på det som författarna själva formulerar som bibliotekariens uppdrag: informationssökning, källkritik och lässtimulans. Vilka i sin tur ryms inom begreppet MIK. I sin text introducerar de begreppet medpedagog vilket utifrån deras beskrivning innebär någon som jämföras med läraren som en samarbetspartner inom ett projekt eller vid ett undervisningstillfälle. Läraren och medpedagogen ansvarar tillsammans för alla delar av projektet eller lektionen vilket innefattar planering, genomförande och avslutning.

I en diskursanalytisk studie frågar sig Cronberg & Karlsson (2012) ”Vad man talar om när man talar om skolbibliotek” eller hur skolbiblioteket framställs i skolrelaterade forum. Utgångspunkten för studien har dels varit att ta reda på vad ett skolbibliotek är, samt vad biblioteket ska arbeta med utifrån skolans

perspektiv. Författarna konstaterar att det finns en mängd skolbibliotekslösningar bland landets skolor, samtidigt som formuleringarna i styrdokumenterna är vaga. Cronberg & Karlsson (2012) konstaterar att det finns flera skilda uppfattningar om vad ett skolbibliotek är. Bilden som framträder är både mångtydig och flexibel vilket inger frihet likväl som det skapar kontroll av vad det är som biblioteket ska arbeta med. Man konstaterar att det handlar om olika traditioner, bibliotekets och skolans och att det till stor del beror på de personer som finns tillgängliga dvs. rektor, lärare och bibliotekarie och dennes vilja att anta en pedagogisk roll.

3 Teori och Metod

I min undersökning kommer jag att använda diskursanalys och diskursteori som en kombinerad teori- och metodram som får fungera som ett slags raster eller glasögon för att närläsa och analysera de texter jag valt ut i mitt källmaterial. Det blir en studie där jag använder mig av teoretiska begrepp och förhållningssätt från diskursteori som i sin tur är en teoribildning inom vetenskaps- och samhällsteori. Det blir en kvalitativ uppsats där urvalet av texter sker utifrån givna avgränsningar och där jag studerar mina texter utifrån mina frågeställningar.

Jag har valt att använda diskursanalys då jag främst kommer att fokusera på språket som det centrala i mitt urval. Med avsikten att djupanalysera och tolka själva innehållet i texterna hade exempelvis professionsteori varit en intressant teoretisk utgångspunkt. Ett fokus hade blivit på vilket vis skolbiblioteksfunktionen arbetade mot de olika målgrupper som finns i skolan och vilka eventuella svårigheter som kan uppstå. Jag hade kanske resonerat kring vilka kunskaper som kan spela roll för respektive part när lärare och bibliotekarier tillsammans skall arbeta mot målgruppen elever. Lärare skattar praktisk kunskap och vardagskunskap som värdefulla kunskapskällor inom professionen. Praktiska kunskaper kan utvecklas genom träning. Ofta lägger man grunden till sina praktiska kunskaper genom verksamhetsförlagd praktik. Vardagskunskap bygger på den direkta och regelbundna kontakt som lärare har med sina elever (Brante, 2015). Kanske uppstår konflikter om bibliotekarien inte i lika hög grad har de nämnda kunskaperna? Även språket och kommunikationen mellan professionerna skulle kunna vara en källa till konflikt om bibliotekarien till exempel använder sig av ett språk som tydligt går att koppla till bakomliggande principer för ämnet Biblioteks- och informationsvetenskap (s. 137).

Jag vill istället undersöka om själva bilden av skolbiblioteket sett ur ett skolrelaterat perspektiv har likheter med skolbiblioteksforskningen. Genom en diskursanalytisk ansats så intar jag ett förhållningssätt att texterna i mitt urval inte nödvändigtvis beskriver den faktiska verkligheten med språkliga uttryck. Bergström & Boréus (2012) skriver ”Språket återger inte verkligheten direkt och på ett enkelt sätt utan bidrar till att forma den” (s. 354). Det går inte endast genom att läsa texterna ta reda på hur skolbiblioteken fungerar i verkligheten utan snarare bidrar texterna till att forma eller konstruera mottagarens uppfattning om skolbiblioteket. Winther Jørgensen & Philips (2000) menar att avspeglingar av verkligheten endast får sin innebörd genom

dess sammanhang. Ord och begrepp kan synliggöra i vilka sammanhang skolbiblioteket nämns och vilka ord som förknippas med skolbiblioteket.

Inledningsvis kommer jag i nästa avsnitt skriva om diskursanalys och diskursteori och främst koncentrera mig på Ernesto Laclaus & Chantal Mouffes poststrukturalistiska diskursteori. För att sätta mig in i Laclaus & Mouffes teori har jag till min hjälp tagit boken ”Diskursanalys som teori och metod” av Winther Jørgensen & Philips (2000). I slutet av detta avsnitt redogör jag för mina utgångspunkter vid användandet av diskursteori som metod.

3.1 Diskursanalys

” ... en diskurs är ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller ett utsnitt av världen).” (Winther Jørgensen & Philips, 2000, s. 7).

Winther Jørgensen & Philips (2000) beskriver att diskursbegreppet används i många olika sammanhang och inom flera vetenskaper vilket i sin tur betyder att begreppets innebörd skiftar eller varierar. De menar att oavsett kontext så brukar begreppet diskurs innehålla någon form av kärna där innebörden syftar till att de ord och uttryck vi använder, är beroende av, i vilket typ av socialt sammanhang vi befinner oss. Språket följer en viss struktur och det går att urskilja återkommande likheter inom samma diskurs. Som exempel använder författarna ”medicinsk diskurs” eller ”politisk diskurs” (s.7).

Diskursanalysen kan på många vis uppfattas som fri och tillåtande. Trots det uppmanar Winther Jørgensen & Philips (2000) i sin bok att, vid användning av diskursanalysen, ta hänsyn till och utgå ifrån den teoretiska och metodologiska grund som diskursanalysen vilar på.

Även Ingrid Sahlin (1999) tar i sin bok ”Mer än kalla fakta: kvalitativ forskning i praktiken” upp problematiken kring att diskursanalys och dess innebörd inte är helt enkelt att definiera då en del av dess innebörd varierar beroende på kontext. Diskursanalys har även över tid förändrats och det finns flera förklaringsmodeller till vad begreppet betyder och det blir tydligt att vad man väljer att lägga i begreppet är beroende av vilken teori och vilket perspektiv eller vetenskap som ligger till grund (s. 84-85).

3.1.1 Diskursanalysens nyckelpremisser

Det finns flera olika riktningar inom diskursanalys men enligt Winther Jørgensen & Philips (2000) finns det fyra nyckelpremisser som diskursanalysen alltid vilar på som grund. Likaså har alla en socialkonstruktionistisk utgångspunkt oavsett angreppssätt. I Sören Barlebo Wennerbergs bok ”Socialkonstruktivism” (2001) beskrivs följande utgångspunkter för socialkonstruktivism:

Kunskap kan aldrig betraktas som sann kunskap då den är socialt konstruerad. För att kunna tillgodogöra oss kunskap använder vi ett språk med språkliga begrepp som även de är socialt konstruerade.

Kunskapen är beroende av den tid vi lever i och därmed föränderlig och kan komma att ändras över tid.

Kunskap är även beroende av teknik och teknisk utveckling. All teknik är i någon bemärkelse socialt skapad och vi är beroende av dess förutsättningar men även begränsade. (s. 29-30)

Winther Jørgensen & Philips (2000) anger fyra nyckelpremisser där de två första ”En kritisk inställning till självklar kunskap” samt ”Historisk och kulturell specificitet” (s. 11) stämmer ganska väl överens med Barlebo Wennerbergs (2001) jag beskrivit ovan. Men Winther Jørgensen & Philips (2000) har ytterligare två premisser som åskådliggör den filosofiska grunden till socialkonstruktionism¹, och där de betonar kopplingen mellan vad vi vet och kan, samt hur vi lär oss i samspel med andra:

”Samband mellan kunskap och sociala processer” (s. 12). Det är tillsammans med andra vi skapar och upprätthåller vår världsbild. Sanningen som vi ser det är något som vi lärt oss i samspel med andra och det är i samspel med andra vi går in i kampen om vad som är riktigt eller felaktigt.

”Samband mellan kunskap och social handling” (s. 12). När vi delar uppfattning om världen med andra blir vissa handlingar oproblematiska och accepterade medan andra handlingar är oacceptabla. Olika uppfattningar och världsbilder leder till *hur* vi handlar, och på vilket sätt det mottas, är beroende av på vilket sätt vi konstruerat vår uppfattning om kunskap och sanning. På så vis blir resultat att den sociala konstruktionen även genererar sociala konsekvenser.

De två sista premisserna tydliggör det faktum att kunskap och identiteter låses i konkreta situationer. I konkreta situationer finns mycket begränsande ramar för vilka identiteter en individ kan anta och vilka utsagor som kan accepteras som meningsfulla. Det skulle annars gå att uppfatta det motsatta, att allt hela tiden är föränderligt och ingenting någonsin är bestående (s. 12).

3.2 Diskursteori och språket

Vi utmanar hela tiden språkets betydelse genom att försöka fixera det i olika sociala sammanhang. Genom att försöka fixera betydelsen uppstår en konflikt om företrädesrätt till betydelsen. Diskursanalysen försöker synliggöra och systematiskt beskriva kampen som uppstår kring tecknens betydelse inom diskursen (Winther Jørgensen & Philips, 2000).

Laclaus & Mouffes diskursteori, den jag främst kommer att använda som teoretisk ram för att närläsa texterna i mitt urval, brukar benämnas som poststrukturalistisk och är en snävare kategori av socialkonstruktionismen (Winther Jørgensen & Philips, 2000). Det centrala i teorin är det som benämns *diskursiv kamp*. Varje diskurs vill hela tiden låsa fast betydelsen av den sociala världen utifrån de språk som används inom diskursen. Då språket vi använder som ett sätt att konstruera den sociala världen hela tiden är föränderligt och påverkas av andra diskurser, så blir det en pågående kamp mellan olika diskurser om att uppnå *hegemoni*. *Hegemoni* kan ses som en fixering eller en

¹ Winther Jørgensen & Philips (2000) har valt att använda termen socialkonstruktionism istället för socialkonstruktivism (s. 11) och därför gör även jag det då jag utgår från Winther Jørgensens och Philips text.

fastlåsnings av de tecken som bildar en diskurs och vars betydelse blir dominerande.

Antagonismer framträder där olika betydelser av tecken kämpar om att få låsa fast dess innebörd. På så vis hamnar även diskurser i konflikt med varandra. De tecken som har olika betydelser beroende på sammanhang befinner sig utanför diskursen i det *diskursiva fältet*. När betydelsen av ett tecken i det diskursiva fältet blir fixerat, dess innebörd låses, tillsluts diskurser kring tecknet och innebörden är fast. Dock kan en tillslutning endast ses som tillfälligt då tecknens innebörd och sammanhang kan komma att ändras (Winther Jørgensen & Philips, 2000).

3.2.1 Diskursanalys och diskursteori som metod

I min analys kommer jag att använda mig av begrepp som hör till diskursteorin och diskursanalysen. Min huvudsakliga uppgift blir inte att lägga någon värdering i uttalanden och åsikter i texterna. Texterna behöver i praktiken inte heller vara faktamässigt korrekta då min uppgift blir att försöka urskilja de tecken som blir tydliga i texterna och vidare i min analys diskutera ”vilka sociala konsekvenser som olika diskursiva framställningar av verkligheten får” (Winther Jørgensen & Philips, 2000, s. 28).

Som jag uppfattar diskursteorin så är *tecken* ord eller uttryck som står i relation till andra tecken, och beroende på om dess innebörd går att fixera, så benämns de på olika vis inom diskursteorin. Ett ord eller ett uttryck som fixerats i sin betydelse kallas *moment*. Ett extra betydelsefullt *moment* som fungerar som en slags central punkt inom en diskurs kallas för *nodalpunkt*. En diskurs kan alltså bestå av en eller några *nodalpunkter* som står i relation till de omkringliggande *momenten* i diskursen. Tecken som inte riktigt går att fixera vad gäller innebörden befinner sig i det yttersta fältet strax utanför diskursen, det *diskursiva fältet*, och de kallas för *element*. Ett *element* kan vara betydelsefullt för diskursen även om det inte går att fixera dess innebörd och då benämns det istället som en *flytande signifikant*. En del begrepp får sin särskilda betydelse i förhållande till andra och då brukar den relationen eller kopplingen benämnas som *artikulation* (Winther Jørgensen & Philips, 2000). Alla de tecken som står i relation till, och kretsar kring *nodalpunkten*, bildar en *ekvivalenskedja*. De är alla tecken som tydliggör och ger legitimitet åt *nodalpunkten*.

Inom diskursen framträder ofta så kallade *subjektpositioner*. Det kan finnas förväntningar på de subjekt som tydligt förknippas med diskursen. Jag tolkar det som att till exempel tecknet *bibliotekarie* skulle kunna vara ett subjekt som kopplas samman med litteraturkännedom. Inom en diskurs kan subjektet inta flera olika positioner beroende på sammanhanget.

3.3 Metod

Jag kommer här redogöra för hur jag samlat in mitt källmaterial samt hur jag har gått tillväga när jag analyserat de texter jag valt ut.

Det finns ingen tydlig modell eller givet tillvägagångssätt att använda diskursteori som metod. Trots det har jag valt att utgå ifrån diskursanalysen och diskursteorins begrepp när jag närläst de texter som jag funnit relevanta utifrån mina frågeställningar. För att systematiskt granska texterna har jag även använt mig av ett antal analysbegrepp jag redogör för i avsnittet 3.4.3 Analysmetod.

3.4 Material

I min uppsats granskar jag två fackliga medlemstidningar. Valet av tidningar är gjorda utifrån mina frågeställningar. För att få ett skolrelaterat perspektiv har jag valt att granska Lärarnas riksförbunds tidning *Skolvärlden* samt *Skolledaren* som ges ut av Skolledarförbundet. Genom att välja dessa tidningar anser jag att jag får ett representativt underlag i det avseendet att mottagaren med största sannolikhet är en person verksam i skolan och nära undervisningen. Jag kommer fokusera på hur och vad som beskrivs när man talar om skolbibliotek. För att få en relevant tidsperiod har jag valt att omfatta några år innan skollagen trädde i kraft samt några år efter att skollagen fått sin verkan. Den aktuella tidsperioden blir 2007-2016. I begreppet skolbibliotek innefattar jag även skolbibliotekarien. Som jag redan påtalat har en liknande studie genomförts av Cronberg & Karlsson (2012). För att undvika risken att efterlikna den nämnda uppsatsen har jag försökt göra ett urval som inte alltför mycket liknar Cronbergs & Karlssons urval.

3.4.1 Tidskrifterna i urvalet

Skolvärlden är den fackliga tidskrift som ges ut av Lärarnas riksförbund och skickas till fackförbundets medlemmar. Utöver legitimerade lärare finns även många studie- och yrkesvägledare anslutna. 2007-2009 kom den ut med tjugo nummer per år och från och med år 2010 halverades summan till tio nummer per år. Tidskriften tar upp aktuella frågor med fokus på skola och undervisning. 2016 skickades 86 700 medlemsexemplar av tidskriften ut (TS Mediefakta). Artiklar ur tidskriften samt nyheter går att läsa på: www.skolvarlden.se.

Skolledaren ges ut av Skolledarförbundet och vänder sig till alla chefer inom utbildningsområdet. År 2007-2010 kom den ut med tolv nummer per år och från och med år 2010 ges tio nummer ut per år. I tidskriften går det att läsa sådant som berör utbildnings- och ledarskapsfrågor. 2016 skickades 7000 medlemsexemplar av tidskriften ut (TS Mediefakta). Nyheter, krönikor och texter från tidskriftens ledarsida finns tillgängliga på tidskriftens hemsida samt de senare årgångarna av tidningen finns även tillgängliga som PDF-filer: www.skolledaren.se.

3.4.2 Insamlingsmetod

Då jag granskat tidskrifterna inom en given tidsperiod har jag initialt valt att gå igenom mitt källmaterial manuellt för att välja ut relevanta texter. Jag har fört en slags loggbok för att säkerställa att jag kan gå tillbaka och kontrollera materialet i mitt ursprungliga urval. Vid en andra genomläsning har ungefär hälften av texterna gallrats ut då underlaget har lämnat väldigt lite utrymme för analys och tolkning trots att skolbiblioteket nämns i texten. Vidare så har jag i samband med en tredje genomläsning och gallring systematiskt nedtecknat meningar och stycken ur de texter som återstod i urvalet. Därefter har jag grupperat texterna i kluster som senare har fungerat som underlag till de diskurser jag kommer att presentera. Anmärkningsvärt är att jag inte hittade några, utifrån min bedömning, relevanta texter från 2016 i någon av tidskrifterna.

3.4.3 Analysmetod

Som ett analysverktyg använder jag mig av utvalda begrepp som är förknippade med diskursanalysen som teori och metod:

- 1) Vilken eller vilka *nodalpunkter* framträder inom respektive diskurs?
- 2) Framträder några *subjektpositioner* och i så fall vilka?
- 3) Vilka tecken bildar *ekvivalenskedjor*?

4 Resultat och analys

Jag kommer i följande avsnitt att beskriva de diskurser som jag har kunnat urskilja. För varje diskurs kommer jag att göra en sammanfattande text som återger de tecken jag har kunnat urskilja i det undersökta materialet. Jag kommer även beskriva hur jag uppfattar de olika tecknen och på vilket vis jag tycker att de går att koppla till respektive diskurs.

För att göra texten läsvänlig har jag kursivt markerat de tecken som förekommer i texterna i mitt urval. En del citat har lyfts ut och efterföljs av en hänvisning till respektive text i urvalet. I slutet av varje avsnitt finns en samlad referens för de texter jag använt som underlag.

De texter som har ingått i resultatdelen finns angivna som fullständiga referenser i Bilaga 1, är sorterade i kronologisk ordning och namngivna utifrån en enkel princip där den första benämns A1, den andra A2 osv. Antalet texter är totalt 47.

4.1 Diskurser som går att urskilja

Skolbiblioteket förekommer i det här sammanhanget som en flytande signifikant där innebörden varierar utifrån den kontext tecknet förekommer. Det skulle gå att benämna skolbiblioteket som ett element men då tecknet skolbibliotek är genomgående relevant för hela analysen, ställs innebörden i relation till den diskurs som framträder, och då blir skolbibliotek istället en flytande signifikant som går att finna i alla diskurser. Följande sex diskurser

framträder: *Professionell pedagogisk resurs, Det tillgängliga skolbiblioteket, Skolbiblioteket och styrdokument, Skolbiblioteket som en kostnad, Skolbiblioteket i samverkan, Skolbibliotekets betydelse för eleverna.*

4.1.1 Professionell Pedagogisk resurs

I den här diskursen framträder skolbiblioteket som professionellt och kompetent. *Utbildad personal* och *djup kompetens* lyfts fram som positivt. Professionaliteten består bland annat av ett systematiskt och komplext arbetssätt och som innefattar olika aktiviteter och olika metoder som prövas för att fungera som en *pedagogisk resurs*. Två nodalpunkter framträder inom diskursen *professionell* och *pedagogisk*. Båda är nära sammanknutna och beroende av varandra. Det professionella går att koppla samman med målinriktat, strukturerat arbete där fler aktörer än skolbibliotekarien kan spela roll. Det pedagogiska är mer grundat på kunskaper och förmågor hos bibliotekarien.

Skolbibliotekarien och skolbiblioteket är naturligt sammankopplade men tydligt är att pedagogisk resurs i första hand syftar till en fysisk person som har sin utgångspunkt i skolbiblioteket och därför blir skolbibliotekarien i första hand subjektposition inom denna diskurs. Med diskursanalytisk terminologi skulle skolbiblioteket betecknas som fragmenterat, då det förekommer som subjekt inom diskursen och ibland syftar till bibliotekarien, men ibland även verksamheten som helhet och där skolbibliotekarien är inkluderad.

”Skolbiblioteket under professionell ledning förbättrar både elevernas läskompetens och deras ämneskunskaper.” (A1).

”Tidigare hade vi endast ett bokrum med lite böcker. Nu har vi tillgång till professionell personal som kan hjälpa oss ta fram böcker till eleverna som inte gillar att läsa.” (A17).

Som verksamhet betraktad så är ett kompetent skolbibliotek en *målinriktad* verksamhet som inte endast består av en boksamling. En verksamhet har premierats med en fin utmärkelse för sin *”dynamiskt pedagogiska verksamhet”* samt nytänkande (A30). En annan får vid ett annat tillfälle samma utmärkelse för att biblioteket är *”en naturlig utgångspunkt för att skapa kunskaper och upplevelser”* (A4). En kommun har undermåliga bibliotek och den första åtgärden är att anställa *utbildad personal* på högstadiet och utöka efter hand. Alla de begrepp som nämnts bildar ekvivalenskedjor till nodalpunkten professionell: *målinriktad, dynamiskt, naturlig* och *utbildad*.

Styrkan som finns verkar utgöras av kopplingen till undervisning men det som lyfts fram ligger utanför det traditionella och där utrymme finns för att prova på nya metoder. Även samverkan med lärare och skolledning samt fokus på särskilda elevgrupper ses som en del av det professionella:

”Skolledning som engagerar sig i utvecklingsarbetet, målinriktad pedagogisk verksamhet och tillgängligt för elever med särskilda behov.” (A29).

Egenskaper och förmågor hos bibliotekarien bildar även de ekvivalenskedjor för det professionella så som *”stort engagemang”*, *”brinnande engagemang”*, förmågan att *”skapa en atmosfär”* som *”inbjuder till lockande läsning”* (A3).

På flera ställen går det att läsa olika uttalanden som vill befästa/stärka bibliotekets pedagogiska funktion:

”Bibliotekspedagog: vi kallar det bibliotekspedagog för det är pedagogisk verksamhet som bedrivs i biblioteket.” (A4).

En skolledare resonerar kring det faktum att han nu fått ansvar för skolbibliotekarien och vad det i praktiken innebär för honom som skolledare. Avslutningsvis så uttrycker han:

”Jag tycker i och för sig att det är bra att skolbibliotekarien tillhör mig för det tillhör det pedagogiska arbetet.” (A12).

”Inspektionen bör ligga på bibliotekets pedagogiska funktion mer än hur man har löst lokalfrågor och bemanning på skolan.” (A21).

En av tidningarna har en bloggare som är skolbibliotekarie och som kommer att skriva om:

” ... hur skolbiblioteket kan verka pedagogiskt och måluppfyllande.” (A44).

Först i två av de längre texterna (A20) och (A40) i urvalet framgår ekvivalenskedjan till det pedagogiska tydligare genom att olika aktiviteter och insatser kopplade till biblioteket exemplifieras och som även synliggör bibliotekarien.

”Det är otroligt viktigt att det bedrivs en pedagogisk verksamhet i biblioteket. Det får inte bara bli en lokal där det finns massa böcker. Där ska bedrivas undervisning som planeras av bibliotekarien tillsammans med läraren. Då kan läraren stå för ämneskompetensen medan bibliotekarien kompletterar med sitt kunnande, till exempel den digitala kompetensen.” (A40).

Bibliotekarien *hittar alternativ* och *varierar* undervisningen. Att ha möjlighet att vara flera vuxna i klassrummet när bibliotekarien och läraren *samarbetar* är värdefullt. Likaså kan *bibliotekets utbud* såväl fysiskt som digitalt bidra till en *mångfald* av information, en förutsättning för att eleverna skall kunna bli sök- och källkritiska mediekonsumenter. Professionaliteten består i *planering* och *kunskap om olika strategier* för att tillgodogöra sig läsning.

Införandet av skollagen kan ha en viss påverkan då två av de längre texterna är författade 2011 och 2014.

Texter: A1, A3, A4, A7, A10, A12, A13, A17, A20, A29, A30, A37, A38, A40, A44.

4.1.2 Det tillgängliga skolbiblioteket

Skolbiblioteket som plats och verksamhet beskrivs i många av de texter som ingår i urvalet och utgör den andra av de sex diskurser jag kunnat urskilja. Här synliggörs framför allt tre huvudsakliga underkategorier: utformningen, nyttjande samt öppethållande och bemanning.

Den fysiska platsens utformning

Här framträder en *mötesplats*, en *naturlig utgångspunkt*, ett *studiecentrum* där framför allt eleverna men även lärarna *lockas till läsning*. Här finner man en *arbetsplats* där det är möjligt att *ta del av de senaste rönen, söka information* och få *ta del av samhällets kulturutbud*. Alla de kursiverade tecknen bildar ekvivalenskedjor till nodalpunkten som gäller för hela diskursen och som jag benämner som en *"plats för lärande"*.

Citatet nedan sammanfattar och belyser på vilket vis den fysiska platsen betraktas och vad man kan göra där:

"Naturlig utgångspunkt för att skapa kunskaper och upplevelser." (A4).

Det är en plats inte enbart för eleverna utan även för skolans personal. Den omnämns som en *läroplats* och vikten av att skolbiblioteket är *välkomnande* framgår tydligt:

"Den öppna och välkomnande atmosfären i Studiecentrum gör att även den mest ovane användaren känner sig välkommen." (A9).

En miljö som stimulerar lärande och kreativitet men samtidigt en plats där eleven känner sig fredad från bedömning och inte står i någon form av beroendeförhållande. Olika kompetenser möts och de subjektpositioner som framgår är i första hand elever och i andra hand skolbibliotekarien och lärare.

"I det lilla läsrummet längst in i biblioteket ligger två pojkar i nioårsåldern bekvämt på mage på två stora puffar som är placerade på golvet. De har en gemensam bok framför sig." (A20).

Nyttjande av funktionen

"Eleverna brukar inse ganska snabbt att de måste bege sig till biblioteket. En skicklig bibliotekarie är värd sin vikt i guld och kan visa eleverna hur nätkällor och bibliotek kompletterar varandra." (A45).

Eleverna använder skolbiblioteket som ett *arbetsbibliotek*. En privatskola har varje kväll efter middagen *läxhjälp* bland annat i biblioteket. En del använder skolbiblioteket för *lån av skönlitteratur*. En text hänvisar till en undersökning där eleverna själva har fått skatta vad de tycker är viktigast att förbättra med skolbiblioteken och då är det endast var fjärde elev som använder skolbiblioteket för lån av skönlitteratur (Lindberg & Olsson, 2011, s. 18). Vikten av *tillgång* till skolbibliotek framhålls. Även elevernas *regelbundna* och *planerade besök* i biblioteket. Då bedrivs *undervisning* där läraren och bibliotekarien samarbetar kring utformning och innehåll:

”Det ska vara lätt för eleverna att låna en bok på skolan och utbudet ska vara anpassat till dem.” (A20).

”Skolverket har konstaterat att tillgång till och användning av bibliotek har stor betydelse för utvecklandet av läsfärdigheter och läsintresse.” (A18).

Öppethållande och bemanning

När eleverna själva får prioritera så är bland annat öppethållande och tillgänglighet viktigt (Lindberg & Olsson, 2011, s. 18). För mig, utifrån texterna, är tillgängligheten likställt öppethållande och bemanning vilka båda gör det möjligt för användaren att få tillträde till biblioteket. En av skolledarna som kommer till tals har medvetet avsatt medel för bemanning då *en levande biblioteksverksamhet* bygger på att det finns *personal* och att skolbiblioteket är *tillgängligt* (A20). Det motsatta, att kostnaderna styr bemanningen, går att läsa i nedanstående citat:

”Vi vill gärna ha längre öppettider men det är en kostnadsfråga.” (A17).

I en av de längre texterna beskrivs hur den positiva utvecklingen för skolbiblioteken har sett ut:

”I början av 2000-talet var det inte alls bra. Det var det klassiska, vi hade små skrubbar med låsta dörrar och vissa skolor hade inga bibliotek alls. Det fanns ingen eller bara lite bemanning, ofta var det någon lärare som fick någon eftermiddag i veckan.” (A40).

Trots att vikten av en fysisk person i biblioteket framgår finns det inte så många texter som tydliggör hur ofta eller när biblioteket är tillgängligt. Det går att ana i beskrivningen av privatskolan där eleverna kvällstid kan få hjälp med läxläsning. I en text hänvisas till Kulturrådets kartläggning från början av 2000-talet:

”Kravet på god tillgång definierades då som att ett skolbibliotek är bemannat minst sex timmar per vecka eller att det är integrerat med ett folkbibliotek.” (A5).

Några år senare konstaterar skribenterna att om skolbiblioteket ska fungera som en integrerad del måste det finnas möjlighet till tillträde mer än några timmar i veckan. I en längre text påtalas det att ungefär hälften av alla elever saknar tillgång till ett skolbibliotek och en av fyra har ett bibliotek som är bemannat som minst 20 timmar per vecka (Hydén, 2014). Omfattningen av hur många timmar skolbiblioteket skall vara bemannat tolkar jag som en konsekvens av att skollagen träder i kraft och skolbiblioteket blir en del av skolans verksamhet.

Texter: A3, A4, A5, A9, A16, A17, A18, A20, A28, A35, A36, A38, A40, A45.

4.1.3 Skolbiblioteket och styrdokument

Inom denna diskurs framträder en slags lobbying för införandet av skolbiblioteken i skollagen samt senare även upprätthållandet av skollagen. Skolbiblioteket beskrivs som en *demokratisk rättighet* samt vikten av att skolbiblioteket har *lokala styrdokument* som stärker och befäster dess existens. 2008 framställs det som att en *nedrustning* av skolbibliotek går att se.

Politiska partier vidhåller skolbibliotekets införande i skollagen med hänvisning till att *bibliotekslagen inte är tillräcklig*. *Lika villkor* skall gälla för såväl *fristående* som *kommunala skolor*. I och med införandet av lagen uppmärksammas det faktum att det råder en *osäkerhet kring* hur skolbiblioteken och *samarbetet* mellan läraren och skolbibliotekarien fungerar. Lokala variationer och flexibilitet skall få finnas men *skolinspektionen* får till uppgift att se till att kommunerna och skolorna upprätthåller lagen. I kontrast till det positiva stöd som uttrycks för skolbibliotekens inträde i skollagen finns en text där det går att läsa att skolbiblioteken i Finland har ett svagt stöd i den Finländska lagstiftningen och att respektive kommun bestämmer hur mycket som skall tilldelas skolbiblioteksverksamheter. Trots det är Finland ett land som ständigt återkommer när elevers läsförståelse mäts. En helsidesannons från Svensk Biblioteks förening 2008 förmedlar följande:

"Bra skolbibliotek förbättrar elevernas läskunnighet: 450 000 elever saknar skolbibliotek." (A32).

Fyra år senare finns en notis med rubriken: *Bryter mot lagen* och där det konstateras att en femtedel av eleverna saknar tillgång till skolbibliotek. Glädjande är att en text vid ett senare tillfälle påvisar en minskning av elever som saknar tillgång till skolbibliotek. Likaså finns det verksamheter där skolbiblioteket regleras och där eleverna får vara med att tycka till om verksamheten. En skola har biblioteksråd där eleverna får delta i urvalsprocessen av böcker som ska köpas in. I en faktaruta intill en text står följande:

"En tredjedel av skolenheterna som har skolbibliotek har en skriven plan för skolbibliotekets arbete och en tredjedel har organiserat elevinflytande över skolbiblioteksverksamheten." (A40).

Skolbiblioteket är en *del* av det *samlade bibliotekssystemet* och möjliggör att alla kan ta del av kunskap och läsoplevelser. Det är genom att lära eleverna att vara kritiska och att med olika strategier lära dem att tolka och analysera som skolbiblioteket fungerar som en *demokratifunktion*.

"En skola med tillgång till bibliotek och bibliotekarie ger sina elever oavsett socioekonomisk bakgrund, likvärdiga förutsättningar att klara sina studier. De är därmed även bättre rustade för framtiden som medborgare i ett demokratiskt samhälle." (A43).

Vid sidan av läromedel kan skolbiblioteket erbjuda information som ger variation och skapar *mångfald*. En verksamhet som är målmedveten och välplanerad lyfts fram som något positivt, likaså bör den innehålla en

handlingsplan och dokumentation. Skolverket arbetar med att ta fram en definition av begreppet skolbibliotek:

”Syftet är att tydliggöra den pedagogiska roll som skolbiblioteket ska fylla. Här blir det såklart en balansgång mellan styrdokument och den lokala självstyrningen ... ” (A22).

MIK (Medie- och Informationskunnighet) påtalas som en viktig del av skolans uppdrag och där biblioteken har en betydelsefull roll och som behöver vara hållbar över tid.

”Statens medieråds satsning på MIK är ett bra initiativ där biblioteken har en central roll. Satsningen visar att det behövs en kontinuitet och en uppbyggnad av en struktur som håller över tid.” (A43).

Slutligen en text som beskriver regeringens satsning av personalförstärkning på skolbiblioteken:

”Skolbiblioteken är en av grundstenarna för att få så väl fungerande medborgare som möjligt; för demokrati, yttrandefrihet, informationsfrihet, källkritik och inte minst läsande.” (A46).

I denna diskurs framträder rättigheter och skyldigheter som tänkbara nodalpunkter. Eleverna intar en tydlig subjektposition som går att kopplat till nodalpunkten rättigheter, medan kring tecknet skyldigheter blir det snarare skolan som institution och dess skyldigheter gentemot elever, som gör att även skyldigheter går att ses som en nodalpunkt. Tecken som till exempel: *demokratisk rättighet, läskunnighet, väl fungerande medborgare och mångfald* bildar ekvivalenskedjor till rättigheter medan *skollag, demokrati, styrdokument* ger betydelse åt nodalpunkten skyldigheter. Vad gäller skollagens inverkan på de texter som jag tycker belyser diskursen om styrdokument, så har texternas karaktär förändrats. Innan lagändringen som trädde i kraft 2011 upplever jag texterna mer eller mindre som lobbying och i samband med lagen finns utsagor som tydliggör vilka förtjänster inrättandet av ett skolbibliotek kan ge. Efter lagen blir det mer en uppmaning, framför allt till skolledare, att upprätthålla lagen.

”Har din skola råd att vara utan skolbibliotekarie?” (A43).

Texter: A1, A5, A6, A7, A8, A14, A15, A16, A17, A22, A27, A31, A32, A35, A40, A43, A46.

4.1.4 Skolbiblioteket som en kostnad

I en liten men ändå relevant diskurs nämns skolbiblioteket i sammanhang där kostnader diskuteras. Det är inte i huvudsak skolbiblioteket som granskas men får tillsammans med utrustning fungera som en förklaringsmodell för varför läromedelskostnaderna varierar i så hög grad. Det är inte enkelt att urskilja kostnaderna då de ofta presenteras i en klumpsumma där flera komponenter ingår. Nodalpunkten i denna diskurs blir *kostnader* och skolbiblioteket som inkluderar skolbibliotekarien blir en subjektposition. Tecknet skolbibliotek kan även ses som *överdeterminerat* då det intar flera olika identiteter inom

diskursen (Winter Jørgensen & Philips, 2000, s. 49). Bemanning och personal medför också en kostnad men tas upp under 4.1.2 Det tillgängliga skolbiblioteket.

Med rubriken *”Orättvisa läromedel”* diskuteras vilka kommuner som satsar högst och vilka som ligger i botten vad gäller inköp av läromedel. Statistiken är inte helt lätt att tolka då läromedel, utrustning och skolbibliotek klumpas ihop till en totalsumma.

”Även om statistiken har brister – här ingår även pengar för utrustning och skolbibliotek ... ” (A33).

Det finns ytterligare en text som behandlar läromedel. Lärarna har inte tid att granska de läromedel som finns på marknaden och om man vill ta fram faktiska kostnader som läggs på läromedel i respektive kommun är det svårt att få fram

”Det är också svårt att få fram exakt hur mycket kommunerna satsar på läromedel. I skolverkets officiella statistik klumpas läromedelskostnaderna ihop med bland annat inköp av datorer, kostnader för service av dem, bokinköp till skolbiblioteket, avlöning av skolbibliotekarier och studiebesök.” (A42).

Det kan vara så att inköp av läromedel får stå tillbaka då andra kostsamma budgetposter finns i samma klumpsumma. Det skulle även kunna tolkas så att Skolverket ser skolbiblioteket och skolbibliotekarier som ett läromedel medan textförfattaren inte gör det. Med utgångspunkt i det citatet intar skolbiblioteket och skolbibliotekarien en dubbel roll och som jag tolkar det kan betecknas som *diskursordning*. Flera diskurser hamnar i konflikt då de vill ha tillträde och befästa sin roll inom samma domän (Winter Jørgensen & Philips, 2017, s. 64).

Det kan till och med vara så att vissa kommuner gömmer kostnaderna för skolbiblioteket. I en text diskuteras skolpengen som en del av det som skall täcka skolbiblioteket men där textförfattaren menar att det finns olika strategier för att undanhålla friskolorna komensationer.

”Kommunen låter de egna skolorna gå med förlust men avstår från att kompensera friskolorna. I en annan låter man den kommunala kulturbudgeten täcka kostnaderna för skolbibliotek.” (A34).

I en text diskuteras det ansvar som skolledaren får när skolbibliotekarien anställs och ingår i personalstyrkan tillsammans med elevhälsa och pedagogisk personal. Kravet ökar på skolledaren och i ett större perspektiv blir ansvaret för annan personal än lärare ett ökat krav på kvalitet i verksamheten. De nedanstående citaten belyser även en lösning för finansieringen.

”En lösning kan bli att öka den statliga finansieringen av skolorna.” (A12).

”Man såg också till att skolbiblioteken finansierades direkt från förvaltningen och inte som en del av skolans budget.” (A40).

Regeringens satsning på personalförstärkningar på skolbiblioteken ser jag också som en del av denna diskurs och får även ses som en lösning på de kostnader som införandet av en skolbiblioteksverksamhet medför.

”Men trots skolbibliotekens bevisade betydelse är det långt ifrån alla kommuner som är beredda att satsa de resurser som krävs. Det finns gott om andra hål att fylla i kommunernas skolbudgetar.” (A40).

I denna diskurs har ekvivalenskedjan varit lite otydlig men jag anser att tecken så som *utrustning, skolpeng, inköp, resurser, läromedel, skolbudgetar, skolbibliotek* och *skolbibliotekarier* pekar på nodalpunkten *kostnader* i texterna.

Innan skollagen träder i kraft finns endast en text som resonerar kring vilka konsekvenser rektors ansvar för andra yrkeskategorier kan få. Efter 2011 används skolbiblioteket som en del av förklaringsmodellen för läromedelskostnader.

Texter: A12, A33, A34, A40, A42, A46.

4.1.5 Skolbiblioteket i samverkan

I denna diskurs ryms den samverkan som ofta lyfts fram som en förutsättning för ett framgångsrikt skolbibliotek. Betoningen ligger på skolbibliotekets samverkan med *skolledningen* och med *lärare*. Det kan vara mitt sätt att hantera urvalet eller en omedveten tolkning av mängden tecken men jag tycker mig se att det finns fler utsagor kring skolledningens betydelse och roll i utvecklingen av skolbiblioteket snarare än samarbetet mellan lärare och bibliotekarier.

”Ett välfungerande skolbibliotek är inte bara böckerna i hyllan utan handlar om riktigt bra samarbete mellan lärare, bibliotekarie och skolledning.”(A20).

Det är viktigt att skolans ledning har ansvaret för skolbiblioteket. De bibliotek som fått utmärkelser beskrivs som verksamheter där det finns en *samsyn* och ett *samarbete* kring frågor som rör biblioteket. Värdering sker även av *skolledningens engagemang* i skolbiblioteket. Vad gäller samarbetet med lärarna finns en variation av tecken som alla pekar på samma sak: *samarbetskultur, gemensam planering, samarbetar, tillsammans*. Allt detta sammantaget ser jag som ekvivalenskedjor mot tecknet och nodalpunkten *samverkan*.

”Utan samarbetet med pedagogerna skulle vår verksamhet inte fungera alls. Jag ska inte påstå att alla lärare är superpositiva, men nu har vi jobbat så länge på det här sättet att de flesta har insett hur mycket de har att vinna ... ” (A40).

Inför utmärkelsen ”Årets skolbibliotek” är ett av kriterierna 2012 att *skolledningen engagerar sig* i skolbibliotekets *utvecklingsarbete*. Biblioteket som vinner samma år har bland annat vunnit genom att ha *skolledningens aktiva stöd*. I en annan text uppmanar en skolledare andra i samma position att

fundera över vilken *funktion* skolbiblioteket har i den egna verksamheten. Det är även viktigt att visa andra på vilket vis man *prioriterar* skolbiblioteksverksamheten. En *stöttande* skolledare omnämns i en text. Det är nödvändigt för att skolbiblioteket skall få ta plats utrymmesmässigt både i undervisningen och lokalmässigt.

”Som rektor ger man många signaler om hur man valt att prioritera den här frågan.” (A21).

”En skolledare som förstår vikten av ett skolbibliotek är avgörande, annars finns det risk att man arbetar i ett vakuum.” (A21).

”Du som skolledaren har möjligheten att initiera, påverka, driva och utveckla skolbiblioteksverksamheten på din skola som en faktor som höjer kvaliteten i elevernas lärande.” (A43).

Inte lika tydligt framkommer den osäkerhet som finns kring varandras roller hos skolbibliotekarier och lärare. Det är en av förklaringarna till varför skolbiblioteken inte används optimalt. Det finns en även en *syn* på biblioteket som en *angelägenhet* endast för *lärarna i svenska*. En gemensam satsning där både lärare och bibliotekarier ingår, och som i texten nämns som skolbibliotekslyftet, skulle kunna *förbättra* den *pedagogiska samverkan* mellan yrkesgrupperna:

”Lärare och bibliotekarier behöver mötas, för att erkänna och känna respektive kompetenser ... ” (A15).

En annan text beskriver skolbibliotekarielyftet där pengar i form av personalförstärkning kommer att påbörjas 2016 och där personen som intervjuas konstaterar att samarbetet mellan lärare och bibliotekarier kan bli ännu bättre.

Trots att jag här lyft fram något fler exempel där skolledning och bibliotekarier samverkar så tycker jag de tillsammans med lärare framstår som tre olika subjektpositioner inom diskursen.

Texter:

A1, A2, A3, A6, A9, A11, A12, A15, A19, A21, A22, A23, A24, A25, A29, A30, A35, A40, A43, A46, A47.

4.1.6 Skolbibliotekets betydelse för eleverna

I den här diskursen framträder skolbibliotekets betydelse för eleverna. I enlighet med grunderna i diskursanalys så lägger jag ingen värdering i de tecken som används eller om texterna är faktamässigt korrekta. Det jag försöker synliggöra genom att återge texterna är den inverkan som skolbiblioteket enligt texterna har på användarna.

De flesta texterna beskriver den positiva inverkan skolbiblioteket har på elevernas lärande. Jag har valt att fokusera på eleverna och belysa samarbetet mellan skolbiblioteket och läraren i avsnittet 4.1.5 Skolbiblioteket i samverkan. Det skulle naturligtvis även gå att inkludera lärarna som användargrupp i denna

diskurs. Som jag ser det blir *lärande* nodalpunkten inom diskursen och får sin innebörd genom de många tecken jag redogör för nedan. Elever, skolbiblioteket när det inkluderar skolbibliotekarien och skolbibliotekarier är subjektpositioner i diskursen. Utan skolbiblioteket skulle elevernas resultat bli sämre (A24). Ekvivalenskedjor som framträder utifrån subjektpositionerna skolbibliotek och skolbibliotekarien är tecken som *värdefulla, vägledande, stöttande* och *samarbetar effektivt* med läraren. En *kompetens* som kan *mediera* mellan läraren och eleven. *Förbättrar, medverkar, ger förutsättningar, främjar, hjälper* och *höjer kvaliteten* i elevernas lärande.

Vad är det då som förbättras för subjektpositionen elever? Ord och uttryck som kan fungera som ekvivalenskedjor är: elevernas *resultat*, samt *hjälper* eleverna att *utveckla läsförmåga* eller *läskompetens*. Skolbiblioteket gör *underverk* för elevernas *läslust* och *läsförståelse*. *Medverkar* till att *utveckla* elevernas *informationskompetens, lärande* och *förståelse*. Biblioteket försörjer inte bara skolor med läsupplevelser utan förbättrar även elevernas *ämneskunskaper*. Med hjälp av skolbiblioteket eller skolbibliotekarien kan eleverna *lära sig hitta* och *hantera information*. Den demokratiska aspekten lyfts fram i en text där biblioteket medverkar till att eleverna lär sig *ifrågasätta, vara kritiska* informationskonsumenter och kunna *läsa mellan raderna*. Skolbiblioteket ger även elever, oberoende av vilka förutsättningar de har, möjlighet att klara av studierna.

I två av de mer omfattande texterna får vi mer konkreta exempel på vad det är eleverna lär sig tillsammans med skolbibliotekarien:

” ... är med sin kompetens väldigt duktig på att lära eleverna olika strategier för att förbättra läsförståelsen. Läsningen blir mer medveten för eleverna och vi får en mycket djupare diskussion om innehåll och form ... ” (A40).

En lärare berättar att när bibliotekarien och läraren är samtidigt i klassrummet kompletterar de varandra och att det märks tydligt att eleverna tycker om det. I en annan text poängteras det att det ska vara enkelt för eleverna att låna en bok i skolan och att utbudet är anpassat till elevernas och skolans behov. Språkutveckling i alla ämnen är något man satsar på och bibliotekets hyllor finns barnböcker på ett 30-tal språk:

”Skolan har stort fokus på språkutveckling i alla ämnen och i detta arbete är biblioteket en nyckelresurs för att stimulera elevernas lärande.” (A20).

Sagostunder som knyter an till ett tema som lärarna arbetar med är något som eleverna får ta del av i biblioteket och eleverna får även själva berätta om böcker de läst genom att skolbibliotekarien hjälper eleverna att *skriva sina manus* inför bokpratet.

I kontrast till de flesta texterna står en kort text som tar upp skolbiblioteken i de nordiska länderna. Utgångspunkten har varit ett stort utvecklingsarbete kring skolbiblioteken i Norge då dåliga Pisa-resultat konstaterats.

”I Finland är stödet för skolbiblioteket svagt i lagstiftningen ... De är de enskilda kommunerna som avgör hur mycket som ska satsas på skolbiblioteken

i Finland. Men uppenbarligen ganska tillräckligt, åtminstone om man ska döma efter finska elevers resultat i internationella jämförelser.” (A27).

Uttalandet och tecknen kopplar samman skolbibliotekets betydelse för elevernas resultat i Pisa-undersökningen. Trots att det är ett svagt stöd i lagstiftningen så får skolbiblioteken tillräckligt med pengar eftersom elevernas resultat vittnar om det. Det skulle kunna vara så att elevernas resultat inte har med skolbiblioteket att göra men här har skolbiblioteket (som inkluderar skolbibliotekarien) intagit en självklar subjektposition i en diskurs där läsförståelse är nodalpunkten.

Vad gäller digitalisering, en av de utmaningar skolan står inför idag, finns inte så många texter där skolbibliotekets betydelse för elevernas kunskaper inom MIK belyses. MIK nämns som en *läsförmåga för en digital verklighet*. Vilket skulle kunna koppla samman skolbibliotekarien och arbetet med elevernas läsförmåga. En lärare påpekar bibliotekariens kompetens att påvisa för eleverna hur *bibliotek* och *nätkällor* kan *komplettera* varandra. En bibliotekarie är aktiv i skolans IT-grupp.

Det finns en text från 2013 som tydligt går att koppla till digitalisering och MIK men där är tecknet skolbibliotek och skolbibliotekarie frånvarande. Det tecken som tillsammans med läraren framställs är IT-pedagogen. Den tar upp elevernas IT-kunskaper och konstaterar att de elever som i ung ålder möter internetsökning i samspel med äldre elever blir mer motiverade att knäcka läskoden. Eleverna är positiva till internetsökning och för att eleverna ska bli mer säkra i användandet av internet är målet att eleverna ska bli kompetenta inom informationssökning. Denna text är trots allt relevant då den tydligt visar att skolbiblioteket eller skolbibliotekarien inte är tecken som textförfattaren och tillika lärarstuderande kopplar samman med informationssökning (A39).

I denna diskurs kan jag inte se någon skillnad före eller efter lagen och även om jag inte ska tolka innehållet i texterna så behöver jag ändå ta i beaktande att skolbibliotekets betydelse för eleverna grundar sig på utsagor från andra än eleverna själva.

Texter:

A1, A2, A9, A11, A20, A21, A24, A25, A26, A27, A39, A40, A41, A43, A45.

5 Slutdiskussion

Jag har genom att beskriva sex olika diskurser försökt att besvara min frågeställning kring hur skolbiblioteket framställs i de fackliga tidningarna *Skolledaren* och *Skolvärlden* och om det går att se någon skillnad på framställningarna före och efter införandet av skollagen.

I mitt resultat framträder bilden av en komplex verksamhet där skolbiblioteket med en diskuranalytisk term fungerar som en flytande signifikant. Innebörden i tecknet skolbibliotek varierar utifrån de olika diskurserna. I några av texterna, som jag uppfattade som ”lobbying” i samband med införandet av skolbiblioteken i skollagen, blev intrycket att skolbibliotek bara genom att

finnas till var tillräckligt men precis som diskurserna påvisar så behövs skolbiblioteket fyllas med material, metoder, människor och kompetenser.

Skolbiblioteket och skolbibliotekarien framställs som en proffsig och dynamisk pedagogisk resurs. Utbildning och förmågan att variera sina insatser går att koppla till det pedagogiska. Även sättet att arbeta målinriktat ses som en del av professionaliteten. Biblioteket som lokal ska vara inbjudande och det går att ana att skolbibliotekarien utgör en stor del av det som benämns pedagogisk resurs. Utan en fysisk person som har sin utgångspunkt i skolbiblioteket blir det endast ett rum med böcker.

Överlag anser jag att förvånansvärt lite som beskrivs går att koppla till digitalisering och MIK. Kanske beror det på att mitt urval sträcker sig till och med 2016 och frågan är aktuell just nu 2018, men trots det finns väldigt få beskrivningar som mer ingående tydliggör skolbiblioteket eller skolbibliotekariens roll i och med skolans digitalisering.

Digitaliseringen hade kunnat vara en del av den diskurs jag benämner som *Det tillgängliga skolbiblioteket*. I den diskursen framträder främst tre kategorier där den fysiska platsen fungerar som en frizon där alla känner sig välkomna och fria från bedömning i form av prestation rent utbildningsmässigt. Det är en stimulerande miljö som utnyttjas främst som arbetsplats för eleverna och jag benämner skolbiblioteket utifrån diskursen som helhet som en *plats för lärande*. Det är av vikt att biblioteket är öppet och att det är bemannat. Det framgår att bemanningen kan variera och det är först 2015 som KB (Kungliga Biblioteket) formulerar ett strävansmål i samband med det uppdrag de har att samla in statistik om landets skolbibliotek. En bemanning som omfattar minst 20 timmar per vecka är deras riktlinje (Skolverket, 2018). Skolbiblioteket är en lagstadgad verksamhet och en rättighet för alla elever oavsett huvudman. Det finns även en viktig demokratiaspekt som framkommer. Alla elever, oavsett socioekonomisk härkomst, har möjlighet att få tillgång till information när det finns ett välfungerande skolbibliotek. Skolbiblioteket fungerar allra bäst när det samverkar med lärarna och med skolledning. I mitt material fanns en viss betoning på samverkan med skolledningen men det är också ganska logiskt i och med att många skolor saknar skolbibliotek. Det är via huvudman som verksamheten kan initieras och det framkommer tydligt, att när skolledningen ser skolbiblioteket som en del av skolutvecklingen, stärker det skolbibliotekets verksamhet.

En diskurs som jag tycker allra tydligast besvarar min andra frågeställning och som framträder främst i texter efter införandet av skolbiblioteken i skollagen är den om kostnader. Det är en liten diskurs men här framkommer det ”problem” som skolbiblioteket kan förorsaka när kostnader för verksamheten redovisas som en helhet tillsammans med främst läromedel. Det kan vara en strategi för att gömma kostnaderna för skolbiblioteket eller så kan det vara så att inga egentliga medel finns avsatta för skolbiblioteket och då får läromedelspotten finansiera skolbiblioteksverksamheten. Denna diskurs ser jag som en tänkbar konsekvens av införandet av skolbibliotek i skollagen.

Skolbibliotekets betydelse för eleverna utifrån de texter jag granskat är positiv. Det som förvånar mig är att det finns väldigt få referenser till forskning eller undersökningar men även det bekräftas i den litteratur jag tagit upp i avsnitt

2 Tidigare forskning och övrig litteratur. Där både Limberg (2013) och Gärdén (2017) pekar på det faktum att det finns väldigt lite forskning som kan bevisa skolbibliotekets inverkan på elevers lärande. Naturligtvis kan även texternas karaktär i mitt urval påverka utelämnandet av vetenskapliga referenser.

Enligt de påståenden som kommit fram i min studie är skolbiblioteket många olika saker. Bland annat är det en vägledande, stöttande, värdefull kompetens som samarbetar med lärarna och som ibland kan fungera som en slags förmedlare mellan läraren och eleven. Skolbiblioteket hjälper eleven att bland annat utveckla läsförmåga och informationskompetens. Till och med finns det utsagor som påstår att skolbiblioteket förbättrar elevernas ämneskunskaper.

Urvalet jag använt har varit omfattande. Kanske skulle jag ha avgränsat urvalet i större utsträckning. Jag valde att ta med alla texter oavsett texttyp då jag tyckte det var intressant att få med helheten som tillsammans riktade sig till en bred användargrupp, men fortfarande inom ett för skolbiblioteken relevant yrkesområde. Det som också är slående är att det är många texter som är skrivna på en väldigt ytlig nivå. Tecken återkommer och används flitigt utan att egentligen förtydligas eller påvisa någon form av substans. Den mest abstrakta och svärfångade diskursen är den som berör kostnader men samtidigt är den relevant att resonera kring. Den belyser ett område som sällan diskuteras men som troligen är orsaken till att många kommuner fortfarande inte följer skollagen vad gäller elevernas rättighet till skolbibliotek.

Svårigheten har varit att inte analysera innehållet i texterna, utan återge tecken som förekommer inom de olika diskurserna, och belysa på vilket vis de konstruerar och formar diskursernas innehåll. Kanske hade en jämförande studie varit mer passande men även då hade jag behövt någon form av analysverktyg. Med en annan ingång i texterna som t.ex. professionsteori så hade jag troligtvis belyst andra aspekter än det som framkommit i mitt resultat. En fördjupning kring det Brante (2009) benämner som ”Profession och förtroende” samt ”Profession och utbytbarhet” (s. 27-28), hade gett möjlighet att resonera kring bibliotekariens kompetens. Förtroendet som en del av upprätthållandet av professionens status samt utbytbarheten som kortfattat pekar på att alla inom ett kompetensområde kan utföra samma eller likvärdiga arbetsuppgifter. På vilket vis påverkar det förtroende som finns för bibliotekarieprofessionen bilden av den praktiska verksamheten? I diskursen som jag benämner *Professionell pedagogisk resurs* finns många tecken som tillsammans konstruerar en bild av resurs med djup kompetens och flertalet positiva egenskaper. Trots det, så är det väl egentligen så, att skolbiblioteksverksamheten ytterst formas efter den kompetens som skolbibliotekarien har. Den kan naturligtvis variera i stor grad utifrån faktorer som utbildning, erfarenhet och intresse. I de texter jag granskat finns inget resonemang kring detta.

Vikten av att skolbiblioteket samarbetar med lärare och skolledare framkommer tydligt. Jag ser också vikten av att skolbibliotekarier bör bli bättre på att förtydliga innehållet i sin specifika bibliotekariekompetens och samtidigt lägga till och forma det som hör till den pedagogiska funktion som skolbibliotekarien bör ha (Hansson & Wisselgren, 2018). Balansen mellan att vara formbar utifrån sammanhanget, men även tydlig med specifika kompetenser som binder bibliotekarier samman som yrkeskategori, kan spela

roll för bemanningen av skolbiblioteken. Brante (2015) pekar på det han kallar ”Profession och osäkerhet” (s. 27) där jag anser att det genom hans beskrivning blir tydligt, att om skolbibliotekarier kan hitta sin roll och uppfylla ett behov hos exempelvis lärare och elever, baserat på bibliotekariens kunskaper och utifrån verksamhetens behov, så kommer de bli balans kring den osäkerhet som kan finnas kring skolbibliotekariens funktion. Däremot, om de omvända inträffar, skolbibliotekarien utför endast uppgifter som inte går att förknippa specifikt med bibliotekariens kunskaper. Kan konsekvensen bli att skolbibliotekarien anses utbytbar då arbetsuppgifterna likväl går att utföras av lekman eller andra yrkesgrupper.

Avslutningsvis vill jag säga att jag är positivt överraskad över att det trots allt finns en varierad bild av vad skolbiblioteksverksamheten är och kan vara när man läser *Skolledaren* och *Skolvärlden*. Dock saknar jag längre texter som ger lite mer djup och där exempel på aktiviteter eller undervisningssituationer kan beskrivas mer ingående. Detta är något som även Gärdén (2016) nämner i slutsatserna av sin forskningsöversikt.

6 Förslag till vidare forskning

Det skulle vara intressant att fortsätta granska skolledarens funktion i förhållande till skolbiblioteksverksamheten. Inom några år går det kanske att urskilja en utveckling med tanke på den ändring i skollagen som infördes nyligen och där rektor kommer att ha ett uttalat ansvar att se till att skolbiblioteket används som en pedagogisk resurs.

Det finns flera forum för skolbibliotekarier via sociala medier. Kanske skulle det vara möjligt att göra någon form av diskursanalys eller jämförande studie för att synliggöra de aktiviteter som utförs dagligen på skolbibliotek i landet och om de stämmer överens med de lärandemål som finns i läroplanen?

Mycket händer inom skolbiblioteksdiskursen och det skulle vara intressant att följa den satsning med personalförstärkningar som har gjorts i flertalet kommuner. Hur har man löst bemanning och tillgänglighet? Satsat på en enhet eller spridit ut resursen på flera enheter. Vad kan vara för- och nackdelar?

Jag tycker det är intressant att skolbibliotekarien ofta kopplas till arbetet med läskompetens. Finns det någon koppling till arbetet med t.ex. lässtrategier i bibliotekarieutbildningen?

7 Referenslista

Barlebo Wenneberg, S. (2001). *Socialkonstruktivism: Positioner, problem och perspektiv*. Malmö: Liber AB.

Bergström, G och Boréus, K. (2012). *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur AB.

Bibliotekslag. SFS 2013:801. Hämtad 1 mars, 2018, från https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/bibliotekslag-2013801_sfs-2013-801

Brante, T. (2015). *Professionerna i kunskapssamhället: en jämförande studie av svenska professioner*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.

Brante, T. (2009). Vad är en profession? Teoretiska ansatser och definitioner. I M. Lind (Red.), *Vetenskap för profession* (s. 15-34). Borås: Högskolan i Borås.

Cronberg, C & Karlsson, L. (2012). *Vad man talar om när man talar om Skolbibliotek: En diskursanalytisk studie av hur skolbiblioteket framställs i skolrelaterade forum*. (Examensarbete, Lunds universitet, Institutionen för Kulturvetenskaper). Från <https://lup.lub.lu.se/student-papers/search/publication/2607690>

Gärdén, C. (2017). *Skolbibliotekets roll för elevers lärande: en forsknings- och kunskapsöversikt år 2010-2015*. Stockholm: Kungliga biblioteket.

Hansson, J. & Wisselgren, P. (red.) (2018). *Bibliotekarier i teori och praktik: utbildningsperspektiv på en unik profession*. Lund: BTJ förlag.

Hydén, J. (2014). Läsglädjen växer i Växjö. *Skolvärlden*, (7), s. 17.

Limberg, L., & Hampson Lundh, A. (2013). Det svenska skolbibliotekets landskap: Styrning, institutioner och intressenter. I L. Limberg & A. Hampson Lundh (Red.), *Skolbibliotekets roller i förändrade landskap: En forskningsantologi* (s. 43-70). Lund: BTJ Förlag.

Lindberg, N., Olsson, G. (2011). Alla har nytta av ett bra bibliotek. *Skolledaren*, (2), s. 18.

Lorentzon, T., & Oscarsson, U B. (2015). Inte lärare men ändå pedagog. Kungliga biblioteket, *Bortom förlägenheten: bibliotekariens pedagogiska roll i utveckling* (s. 163-172). Stockholm: Kungl. Biblioteket

Lärarnas riksförbund och Läroverkslärarnas riksförbund (1963-). *Skolvärlden: organ för Läroverkslärarnas riksförbund*. Stockholm: Läroverkslärarnas riksförbund.

Malmberg, S., & Graner, T. (2014). *Bibliotekarien som medpedagog eller Varför sitter det ingen i lånedisken?*. Lund: BTJ förlag.

Pålsson, S. (2017). Skolbiblioteken. En lagerlokal eller pedagogisk resurs? *Den femte statsmakten: bibliotekens roll för demokrati, utbildning, tillgänglighet och digitalisering*. (s. 243-289).

Regeringskansliet. (2017). *Stärkt digital kompetens i skolans styrdokument*. Hämtad 1 mars, 2018, från <http://www.regeringen.se/493c41/contentassets/acd9a3987a8e4619bd6ed95c26ada236/informationsmaterial-starkt-digital-kompetens-i-skolans-styrdokument.pdf>)

Sahlin, I. (1999). *Mer än kalla fakta: kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur AB.

Skolinspektionen. Hämtad 12 maj, 2018, från <http://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn-granskning/Kvalitetsgranskning/Skolinspektionen-granskar-kvaliteten/Skolbibliotek/>

Skollag. SFS 2010:800. Hämtad 1 mars, 2018, från http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800

Skolverket. Hämtad 15 maj, 2018, från <https://www.skolverket.se/skolutveckling/resurser-for-larande/skolbibliotek/sagor-andra/entillen/digi-1.243597>

Sveriges Skolledarförbund (1966-). *Skolledaren: organ för Skolledarförbundet*. Stockholm: Skolledarförbundet.

TS Mediefakta. (2017). https://ts.se/media/1226/tabeller-2016_ut-tsse.pdf

Winther Jørgensen, M. & Philips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur AB.

Bilaga 1

A1

(2007). Bibliotek och bibliotekarier fördjupar pedagogiken. *Skolledaren*, (2), 29.

A2

(2007). Bibliotekarier gör undervisningen bättre. *Skolvärlden*, (13), 20.

A3.

(2007). Linda är årets skolbibliotekarie. *Skolvärlden*, (16), 30.

A4

(2007). Årets skolbibliotek finns i Kävlinge. *Skolvärlden*, (18), 30.

A5

(2008). Stöd skolbiblioteken. *Skolledaren*, (3), 3.

A6

(2008). Dags att nominera Årets skolbibliotek 2008. *Skolvärlden*, (9), 26.

A7

(2008). Fp kräver laglig rätt till skolbibliotek. *Skolvärlden*, (10 - 11), 7.

A8

(2008). Har din skola ett skolbibliotek? *Skolvärlden*, (14), 26.

A9

(2008). Fässbergsgymnasiet årets skolbibliotek. *Skolvärlden*, (17), 27.

A10

(2008). Årets skolbibliotek. *Skolvärlden*, (18), 14.

A11

Linnerborg, L. (2009). Årets skolbibliotek ger kunskaper och upplevelser. *Skolledaren*, (11), 20.

A12

Erlandsson, B. (2009). Rektors beting obegränsat? *Skolledaren*, (10), 16.

A13

(2009). Lär dig öppna ett skolbibliotek. *Skolvärlden*, (5), 27.

A14

Mannerheim, F. (2009). Den utmanande källkritiken. *Skolvärlden*, (15), 16.

A15

Weyler, K. (2010). Osäkra roller i skolbiblioteket. *Skolledaren*, (4), 20.

A16

Weyler, K. (2010). Nya skollagen en framgång för skolbiblioteket. *Skolledaren*, (10), 12.

A17

Eklund, P. (2010). Eget bibliotek ett lyft. *Skolvärlden*, (10), 23.

A18

Lindberg, N., & Olsson, G. (2011). Alla har nytta av ett bra bibliotek. *Skolledaren*, (2), 18.

A19

Weyler, K. (2011). Dubbla budskap om skolans ledare. *Skolledaren*, (2), 23.

A20

Mannerheim, F. (2011). Inte utan mitt skolbibliotek. *Skolledaren*, (2), 8.

A21

Mannerheim, F. (2011). Skolbibliotekets funktion ska granskas. *Skolledaren*, (2), 9.

A22

Weyler, K. (2011). Biblioteken behöver också ett lyft. *Skolledaren*, (2), 10.

A23

(2011). Är ert skolbibliotek bäst? *Skolledaren*, (3), 6.

A24

Weyler, K. (2011). Rektors stöd viktig för skolbibliotekens roll. *Skolledaren*, (8), 21.

A25

Pettersson, J. H. (2011). Inspiration till ett bra bibliotek. *Skolledaren*, (9), 21.

A26

Kallenberg, A. (2011). Utan skolbibliotek hotar vite. *Skolvärlden*, (9), 9.

A27

Weyler, K. (2012). Skolbibliotek het fråga i hela Norden. *Skolledaren*, (8), 20.

A28

Weyler, K. (2012). Skolbibliotekarier och läsombud ska ge läslyft. *Skolledaren*, (8), 6.

A29

(2012). De kan få pris som bästa skolbiblioteket. *Skolledaren*, (8), 6.

A30

(2012). Årets bibliotek finns i Nacka. *Skolledaren*, (9), 6.

A31

(2012). 20 % av eleverna saknar bibliotek. *Skolvärlden*, (4), 10.

A32

(2012). Bra skolbibliotek förbättrar elevernas läskunnighet. *Skolvärlden*, (6), 18. [Annons].

A33

Sjögren, L., & Hydén, J. (2012). Orättvisa läromedel. *Skolvärlden*, (6), 26 - 28, 31.

A34

Emilsson, P. (2012). Fibbla inte med skolpengen. *Skolvärlden*, (9), 37.

A35

Ehrstrand, B., & Gioulekas, D. (2013). Ett rikt språk är nyckeln till framgång i arbetslivet. *Skolledaren*, (7), 23.

A36

Karlsson, G. (2013). Lundsberg i nytt ljus. *Skolvärlden*, (1), 14.

A37

(2013). Välkommen till Skolforum. *Skolvärlden*, (7), 40.

A38

Ardelius, G. (2013). Sluta kämpa med killarna. *Skolvärlden*, (8), 14.

A39

Hultberg, S. (2013). Eleverna behöver mer träning i internetsökning. *Skolvärlden*, (8), 37.

A40

Hydén, J. (2014). Läsglädjen växer i Växjö. *Skolvärlden*, (7), 17.

A41

Almer, S. (2014). Så kan läsförståelse utvecklas. *Skolvärlden*, (8), 22.

A42

Stridsman, S. (2014). Läromedelslotteriet: 8 av 10 lärare hinner inte granska sina egna läromedel. *Skolvärlden*, (8), 29.

A43

Guldér, M., Hildeman, E., & Åström L. (2015). Har din skola råd att vara utan en skolbibliotekarie? *Skolledaren*, (6), 24.

A44

(2015). Möt Skolvärldens nya bloggare Sofia Malmberg. *Skolvärlden*, (2), 6.

A45

Stridsman, S. (2015). Källkritik: ständigt närvarande uppdrag. *Skolvärlden*, (3), 9.

A46

Färlin, M. (2015). Satsning på skolbibliotek. *Skolvärlden*, (7), 17.

A47

Larsson, Å. (2015). Bibblan lärcenter i Danmark. *Skolvärlden*, (7), 15.